

KØBENHAVNS MUSEUM 2021

Smedestræde 2-2C

KBM4991

Slots- og Kulturstyrelsens J.nr. 21/09198

Matrikel 38, Valby, Københavns Amt

Sted- og Sb-nummer: 020306-1464

Niels Henrik Andreasen
Museumsinspektør

K KØBENHAVNS
MUSEUM
MUSEUM OF
COPENHAGEN

Københavns Museum
Stormgade 20
1555 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
E-mail: kulturarv@kk.dk
Hjemmeside: www.copenhagen.dk

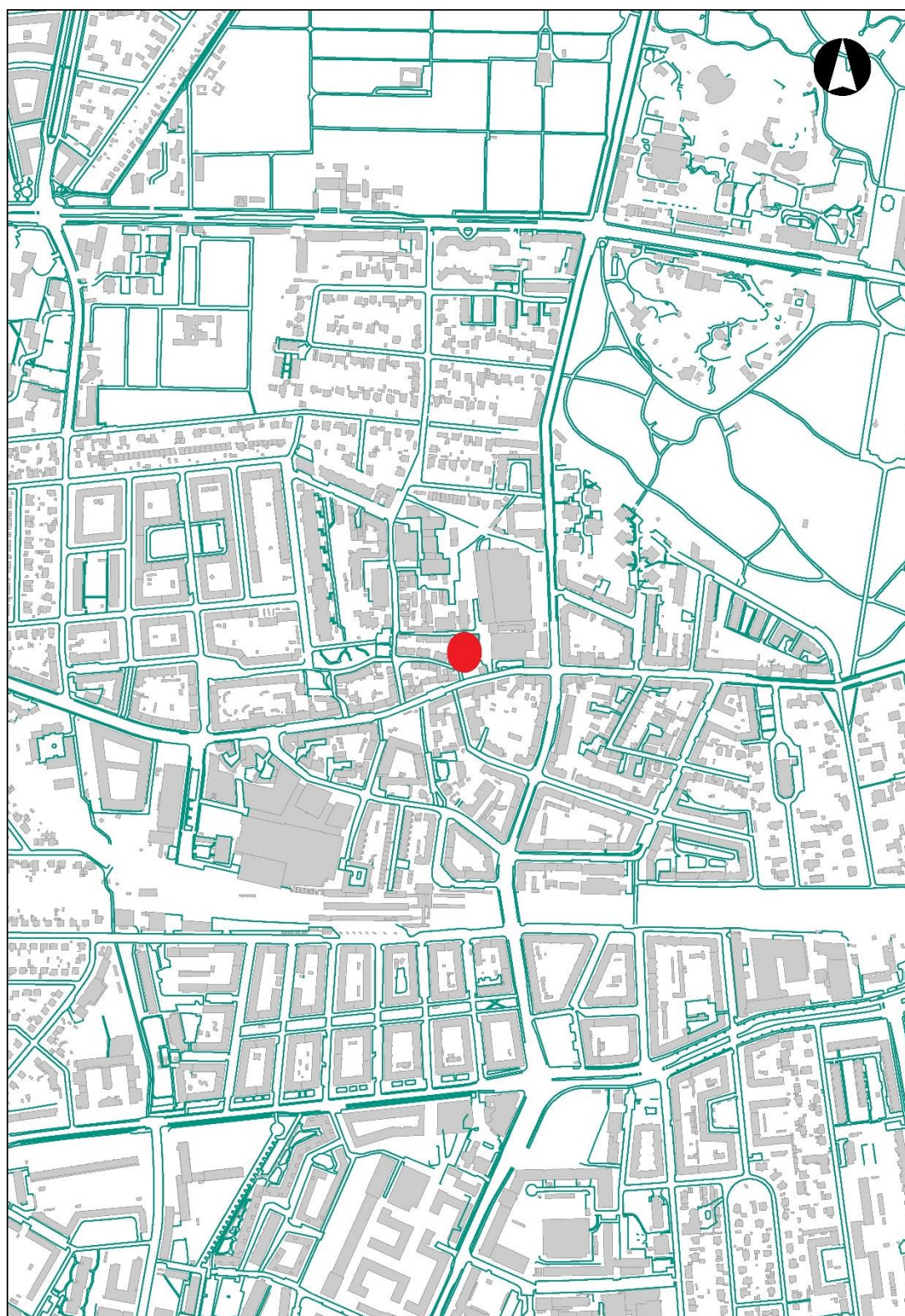
Forsidebillede: Smedestræde 2-2C set mod nord 02.12.2021. Foto: Københavns Museum.

© Københavns Museum 2021

Indholdsfortegnelse

1 RESUMÉ.....	5
2 UNDERSØGELSENS FORHISTORIE	6
3 ADMINISTRATIVE DATA.....	7
4 UDGRAVNINGSDATA	8
5 KULTURHISTORISK BAGGRUND OG TOPOGRAFI	9
6 UDGRAVNINGSMETODE	13
7 FORUNDERSØGELSENS RESULTATER.....	15
Teglstensfundamenter (SS1028 + SS1036), 18/1900-tallet	15
Trækar (ST1040), 1800-tallet	16
Affaldsgrube (SD1052), 1800-tallet	17
Brostensbelægning (SS1060), 1800-tallet.....	19
Pikstensbelægning (SS1074), 1700-tallet(?)	19
Fyldskifte (SC200003), ukendt datering	20
8 SAMMENFATNING.....	21
9 LITTERATUR	21
10 FOTOLISTE	22
11 ANLÆGSLISTE.....	22

Figur 1. Oversigtskort over det central Valby med markering af forundersøgelsens placering (rød prik).

1 Resumé

Dansk:

Forud for byggemodning på Smedestræde 2-2C undersøgte Københavns Museum området for kulturspor. Undersøgelsen fandt sted som en større forundersøgelse af 55 meter søgegrøft med et samlet afgravet areal på ca. 75 kvadratmeter.

Der blev påtruffet fundamenter fra et byhus ud til Smedestræde. Fundamenterne er i gul tegl, og kan ud fra arkivmateriale dateres til sent i 1800-tallet/starten af 1900-tallet. Desuden fandtes på grunden et trækar fra 1800-tallet tilhørende garverivirksomheden P. Lundstedt og en affaldsgrube fra samme periode. Ældre kulturlag fra middelalder og renæssance er åbenbart fjernet som led i tidligere byggemodning, og de påtrufne lag og strukturer tilhører alle 18- og 1900-tallet. En undtagelse er en mulig pikstensbelægning fra 1700-tallet eller tidligere, der er anlagt umiddelbart over morænen. Der kan være tale om en fægang, der i landsbyfællesskabets tid førte til græsningsarealer omkring mosen nord for matriklen.

English:

Prior to housing development on Smedestræde 2-2C, the Copenhagen Museum investigated the archaeological potential of the site. Fifty-five meters of trial trenches were located across the site covering a total excavated area of approx. square meters.

Yellow brick foundations from a building along Smedestræde were encountered. The foundations date to the late 1800s / early 1900s. The plot also revealed a 19th-century wooden vessel belonging to the tannery P. Lundstedt and a 19th-century waste pit. Older cultural layers from the medieval period and the renaissance have apparently been removed as part of earlier building development, and the layers and structures encountered date to the 18th and 20th centuries. An exception is a stone pavement, conceivably from the 18th century or earlier, laid directly over the moraine. It may be a cow alley that led to grazing areas around the bog north of the site.

Arkæologiske perioder:

17-1900-tallet

Anlæg og fund:

Garvekar, teglstensfundamenter, affaldsgrube, pikstensbelægning

Nøgleord:

Smedestræde, middelalderlige Valby, garverivirksomhed, 1700-1900-tallet.

2 Undersøgelsens forhistorie

Københavns Kommune (Byggeri København) skal bygge boliger til udviklingshæmmede på grunden på Smedestræde 2-2C. Jordarbejde på arealet omfatter udgravning til kælder og fundament til kommende bygninger, udgravning til tracéer og brønde samt bortgravning af forurenede jord og organisk ikke-funderbar jord.

Der bortgraves jord primært på den nordlige del af matriklen ned til 4,0 meter under terræn, fordi der skal etableres bygning med kælder og på grund af kraftig jordforurening. På den centrale og sydlige del af grunden afgraves til 1,5 m u.t. Hovedparten af tracéer og brønde etableres i den øverste 1,5 m u.t. Terrænet på den nordlige del af matriklen er sænket i forhold til omkringliggende arealer på grund af fjernelse af eksisterende fundamenter fra de gamle bygninger.

Området har været bebygget i historisk og moderne tid. Ifølge boreprøver findes der op imod tre meter fyld over intakt jord, hvorimod meget må være påført i forbindelse med byggemodning. De øverste lag er forurenede og forstyrrede af 1800-tals byggeriet. Der har været en oliegrav på stedet, men ingen kældre. Museet anser det for sandsynligt, at det tykke jordlag kan have beskyttet eventuelle jordfaste fortidsminder.

Sb-nr.	Lokalitet	År	Beskrivelse
020306-250	Valby	2002	Fund af mulige, ikke-daterede skelgrøfter. Fundamenter til to stenhuse, to stenbrolægninger og syldesten. I to søgegrøfter opsamledes skår fra middelalderen, muligvis 1400-tallet. Bygningsresterne kan ud fra keramikken bredt dateres til o. 1700. Samme datering gælder en del gruber.
020306-420	Valby Tingsted	2002	Ved Tingstedet over for nr. 64 er der registreret kulturlag på ca. 0,45 meters tykkelse overlejret af et tyndt lag ældre brolægning.
020306-430	Annexstræde 8	2002	Registrering af brønd og pumpeør. Desuden skår fra fajance, stentøj og rødbrændt keramik fra anden halvdel af 1700-tallet.
020306-862	Gadekærvej	2002	Fund af kulturlag fra muligvis 16-1700-tallet. Overkanten af det ca. 22 cm tykke kulturlag var 1 m under terræn.
020306-959	Bykildevej 5	1982	Løsfund af tegl og keramik fra 1800-tallet, samt et humøst lag, ca. 20 cm tykt. Undergrund 1,53 m under terræn. Formodes at være rester af gården Valdøl, der lå på stedet.
020306-1256	Skolegade 2	1984	Fund af syldesten på række, formentlig fra 1700-tal bebyggelse, 1,5 meter under terræn.
020306-1293	Valby Langgade 41	1986	Ved afgravning i kælder fandtes et murparti af flensborgsten sat på kampesten.
Uden sb.nr.	Lillegade 1-9	1984	Fund af affaldsgrube med bygningsaffald og keramik fra 12-1300-tallet samt tre brønde fra nyere tid. Ved samme lejlighed blev der påvist plovspor i undergrunden.
Uden sb.nr.	Bykildevej	1982	Undersøgelse af kulturlag fra 16-1700-tallet.
Uden sb.nr.	Gadekærvej	1958	Fund af en rektangulær og en rund træforet nedgravning – latringruber?
Uden sb.nr.	Kirstinedalsvej 6	1955	Undersøgelse af 5 meter dyb brønd uden spor af muring.
Uden sb.nr.	Valborg Alle	1931	Fund af vikingetidsøkse.
Uden sb.nr.	Valby Langgade 86	1902	Møntskattefund nedlagt ca. 1325.
Uden sb.nr.	Valby Overdrev, lod 22B	1883	Møntskattefund nedlagt ca. 1325.

Tabel 1. Tidligere arkæologiske observationer i området.

Forundersøgelsen har først og fremmest potentiale til at belyse bebyggelsesstrukturens udvikling gennem flere perioder på den berørte lokalitet. Der er mulighed for at påtræffe spor

af landsbyen i form af tofter, der afgrænsede ressourceområdet, mulige mindre uregistrerede strukturer, stiforløb, og det gamle vejforløb, samt mulige spor efter nedbrændte bygninger (Tabel 1). Det er ligeledes muligt at finde spor af en eventuel forgænger for Valby, samt stenalderfund relateret til mosen, som er en tidligere sø.

På denne baggrund blev det besluttet at foretage en forundersøgelse i forbindelse med det aktuelle arbejde for at afdække eventuelle spor af bebyggelse eller anden aktivitet fra forhistorisk og historisk tid.

Figur 2. Smedestræde 2-2C inden nedrivningen af bygningerne i midten og i norddelen af matriklen.
Kilde: www.valbylokaludvalg.kk.dk.

3 Administrative data

09.07.2021	Københavns Museum får kendskab til det planlagte anlægsarbejde og informerer bygherre om, at der er mulighed for fund af jordfaste fortidsminder på grunden.
18.08.2021	Arkæologer fra KBM besigtiger byggepladsen på Smedestræde 2.
05.10.2021	Københavns Museum sender et budget for en arkæologisk forundersøgelse til Slots- og Kulturstyrelsen.
28.10.2021	Slots- og Kulturstyrelsen godkender budget.
28.10.2021	Københavns Museum fremsender budget til bygherre.
15.11.2021	Bygherre godkender budget.
29.11.2021	Forundersøgelsen igangsættes.

Undersøgelserne er bekostet af Byggeri København, Københavns Kommune, som bygherre jf. Museumslovens § 26 stk. 2, 1. pkt. om arkæologiske undersøgelser i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder. Entreprenøren på jordarbejdet ved forundersøgelsen var CTH Enterprise.

Beretningen og al kommunikation med bygherre, Slots- og Kulturstyrelsen og andre interessenter forbundet med forundersøgelsen er at finde i museets sagsregistreringsdatabase, og sagsakter m.v. er desuden lagt i eDoc under administrativsag 2021-0305577.

Originaldokumentation og genstandsmateriale opbevares hos Københavns Museum. En elektronisk kopi af beretningen sendes til Københavns Kommune som bygherre og vil desuden blive gjort offentlig tilgængelig på Slots- og Kulturstyrelsens nationale online register, Fund og Fortidsminder.

4 Udgravningsdata

Feltarbejdet blev varetaget af Københavns Museum. Forundersøgelsen blev indledt d. 29-11-2021 og afsluttet d. 01-12-2021. Deltagere i feltarbejdet var Niels Henrik Andreasen (udgravningsleder) og Nikolai Johannes Fenger Pedersen. Ved forundersøgelsen blev der benyttet en gravemaskine og en stor minigraver, stillet til rådighed af bygherre.

Arbejdsforholdene var ret udfordrende under forundersøgelsen. Vejret var koldt og vådt. Især den sidste dag bød på så meget nedbør, at store dele af pladsen blev omdannet til dybt mudder.

KBM-nr. og Internt sagsnummer	KBM4991, int.sagsnr.4393
Slots- og Kulturstyrelsens journalnr.	21/09198
Amt	København
Herred	Sokkelund
Kommune	København
Sogn	Valby
Periode for feltarbejde	29-11-2021 til 01-12-2021
Arkæologer	Niels Henrik Andreasen, Nikolai Johannes Fenger Pedersen
Areal (m2)	80 m ²
Volumen (m3)	200 m ³
Koordinatsystem	DKTM 3
Højdesystem	DVR 90
X-koordinater	648147 - 648171
Y-koordinater	1171593 - 1171634
Meter over havet	Ca. 9 m.o.h.
Bygherre	Byggeri København, Københavns Kommune
Hovedentreprenør	CTH Enterprise

Tabel 2. Administrative data og udgravningsdata.

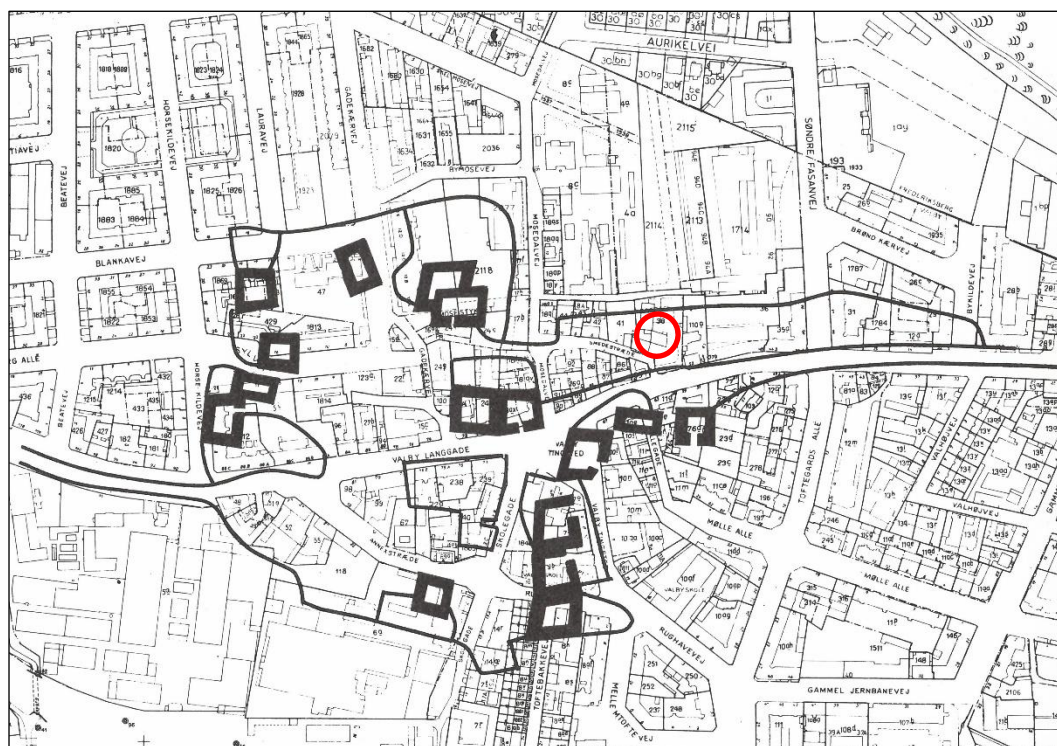
5 Kulturhistorisk baggrund og topografi

Lokaliteten ligger i den nordlige del af det gamle Valby og afgrænses af Smedestræde, Asta Niensens Stræde og Valby Langgade. Den nordlige afgrænsning af matriklen, Asta Niensens Stræde, hed tidligere Mosestien med reference til den nu drænedede Valby Mose, der lå i området mellem Valby Langgade, Søndermarken og Roskildevej, hvor det nuværende Nordisk Film ligger i dag.

Valby har rødder tilbage til mindst tidlig middelalder jævnfør skriftlige kilder,¹ men det er svagt arkæologisk belyst. Stednavneforskningen placerer byer med endelsen -lev i 600-700-tallet, mens byer med endelsen -by sandsynligvis er anlagt i vikingetid. På den baggrund kan det med en vis sandsynlighed antages, at Valby er opstået i årene omkring 900 e.v.t. som en udflytterlandsby fra landsbyen Vigerslev.

Valby blev næsten totalt ødelagt under den svenske konge Karl X Gustavs belejring af København i 1658-59. I årene efter blev landsbyen genopbygget og fremstod i denne form gennem 1700-tallet.

I 1800-tallet var Valby præget af en række alvorlige brande, der ødelagde dele af landsbyen. Den blev dog hurtigt genopbygget og kom til at rumme en del slagter- og hønsekræmmergårde. Mosen nord for landsbyen blev benyttet til heste- og kreaturgræsning, men i 1900-tallet sløjfedes mosen helt og Nordisk Film blev bygget.

Figur 3. Concept-kort over Walbye-Byes-Marker som ere opmaalte og Udskiftede 1781 (original i Matrikeldirektoratets arkiv). Efter Christoffersen 1985, 44.

¹ Christoffersen 1986.

Der findes ikke på den berørte lokalitet historisk eller arkæologisk kendte levn fra vikingetid eller middelalder. Lokaliteten har ligget inden for landsbyens grænser, men i et tilsyneladende ubebygget område i dennes nordøstlige udkant (Fig. 3.).

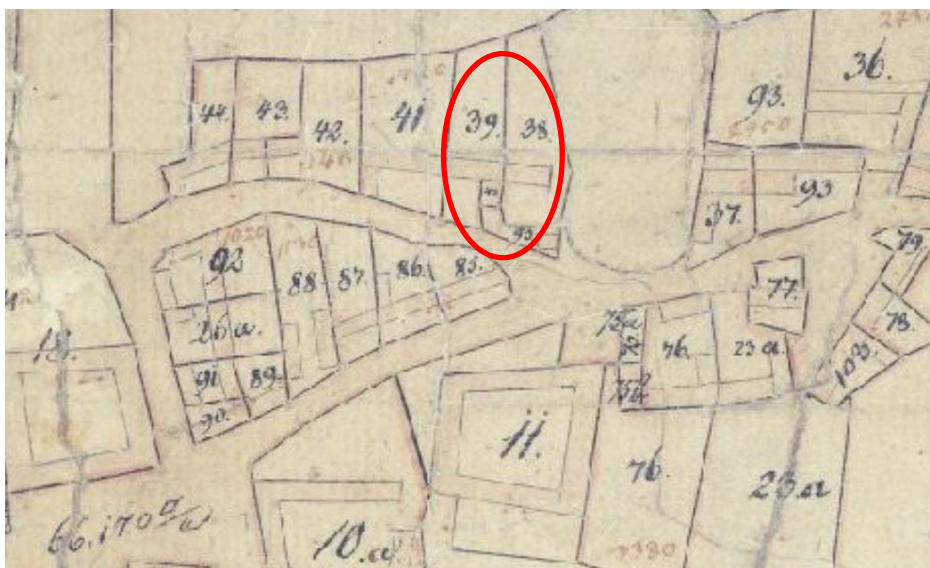
Figur 4. 'Frederiksberg og omegn omkring Aar 1780'. Kortet er fremstillet i 1931 efter kort over Københavns fæstning. Originalen findes i Ingeniørkorpsets historiske Kortsamling. Lokalitetens placering er markeret med en rød cirkel.

På kortet Fig. 4 ses lokaliteten i kanten af 1700-tals landsbyen, hvor der nu er bebyggelse på matriklen, som indgår i en række af byhuse langs Smedestræde (Fig. 5 og 6). Denne organisation opbyrdes efterfølgende og der opstår enklaver af en ny lav bebyggelse i Smedestræde fra omkring år 1900. I starten af 1900-tallet ses således en samling bygninger på tre matrikler (matr.nr. 95, 39 og 38), nu sammenlagt med 38. (Fig. 7).

Figur 5. Kortblad fra 1815 for Valby ejerlav. Kilde: <https://hkpn.gst.dk/>

Figur 6. Kortblad fra 1855-1869 for Valby ejerlav. Kilde: <https://hkpn.gst.dk/>

På lokaliteten lå garverfirmaet 'P. Lundstedt, Valby', grundlagt i maj 1860 af Holm (f.1823, d. 1897) og svenskeren P. Lundstedt (f. 1818, d.1893), som førte garveriet frem til et af de bedste i landet. P. Lundstedt blev i 1880 enejer af garveriet, der ved hans død overtoges af sønnen G. Lundstedt (f. 1857) og derefter videreførtes af hans enke, der var den eneste kvindelige lavsmester i Danmark. Virksomheden var aktiv indtil 1914. Senere blev der bl.a. indrettet autoværksted på grunden. Senest har der inden nedrivningen af bygninger på grunden ligget et autoværksted og pop-up baren 'TH Bar'.

Figur 7. Kortblad fra 1905-1925 for Valby ejerlav. Kilde: <https://hkpn.gst.dk/>

Valby indeholder stadig spor af hele udviklingen fra landsby til en integreret del af storbyen. Strukturen i det gamle Valby med de små snørklede gader med lave forhuse, heraf nogle med baghuse, viser tydeligt, at Valby ikke altid har været en del af storbyen København, især omkring Smedestrædes buede forløb.²

Figur 8. Smedestræde 2 (år ukendt). Til højre i billedet anes Valby Langgade 54. Foto: Københavns Museum.

Figur 9. Langgade nr. 54 (fra 1915 Valby Langgade), hjørnet af Smedestræde, april 1914. Ældre beboelseshus ud til brolagt gade. Bygningen er set mod nord. Ved forundersøgelsen blev der påtruffet rester af bygningens sydlige fundamentforløb. Foto: Københavns Museum.

² Københavns Kommune, Teknik- og Miljøforvaltningen, Byens Udvikling

6 Udgravningsmetode

Det arkæologiske arbejde bestod i forundersøgelse med etablering af søgegrøfter. Grøfterne blev gravet af dels en stor gravemaskine, dels en større minigraver med 1,4 meter bred rabatskovl. De to gravemaskiner blev benyttet skiftevis afhængig af pladsen og forholdene på matriklen. Opgravet jord blev på grund af forurening lagt enten direkte i container eller på store presenninger udlagt langs grøfterne.

Der blev i alt trukket tre søgegrøfter. Grøfterne var 1,4 meter brede og havde en længde på henholdsvis 21, 13, 18 og 2 meter.

Grøfter og strukturer blev indmålt digitalt med museets GPS.³ Grøfterne har ved opmålingen fået allokeret et unikt identifikationsnummer, genereret af GPS-systemet. Informationerne kunne derefter importeres til IntraSIS.⁴

En Minelab X-Terra 705 metaldetektor blev benyttet til afsøgning af strukturer og opfyldslag i søgegrøfterne. Flere steder blev jorden skrabet af med maskinen i 5-10 cm tynde lag, hvorefter fladen blev afsøgt for eventuelle metalfund.

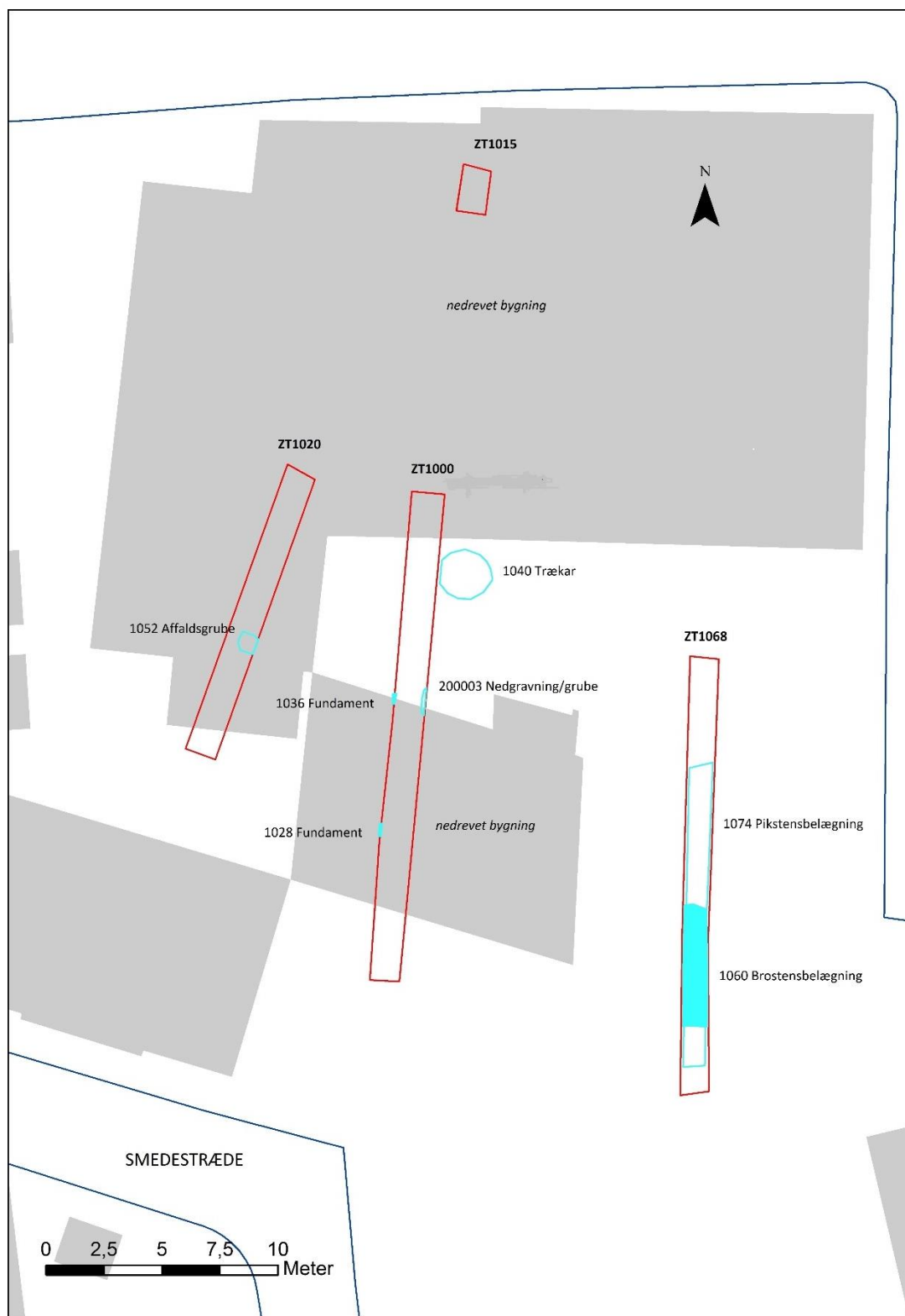
Der blev indsamlet en lille gruppe fund fra forundersøgelsen (se Afsnit 7 - Resultater). Fundene er beskrevet og fotograferet, men er ikke hjemtaget til museets magasin.

Der blev ikke udtaget prøver til naturvidenskabelige analyser.

---

³ Model Trimble R6 med tilhørende TSC2 håndholdt dataenhed

⁴ IntraSiS Explorer systemet er udviklet af det svenske kulturministerium og benyttes i forbindelse med indsamling, relatering, strukturering samt arkivering af data.

Figur 10. Oversigtskort over Smedestræde 2-2C med angivelse af de arkæologiske søgegrøfter (rød) og arkæologiske strukturer (turkis).

7 Forundersøgelsens resultater

De fire omtrent nord-syd-orienterede søgegrøfter (Fig. 10) afslørede en ukompliceret stratigrafi på grunden. Over morænen fandtes både sandet og leret, muldholdig fyld indeholdende kun få genstandsfund. Herover lå et eller to opfyldslag, stedvist med tætte koncentrationer af tegl. Opfyldslagene var kraftigt prægede af den nedrivning, rydning og terrænsænkning med store maskiner, som var gået forud for forundersøgelsen.

Mod nord sås begyndende gytjedannelse over morænen ned mod det lavereliggende område, hvor Valby Mose tidligere har ligget. Det naturlige terræn på grunden er således tydeligt faldende fra Smedestræde mod nordvest.

Teglstensfundamenter (SS1028 + SS1036), 18/1900-tallet

I grøft ZT1000 blev der i profilet påtruffet to teglstensfundamenter, antageligvis fra den samme bygning. Fundamenterne består nederst af mindre marksten, hvorpå der er bevaret to-tre skifter af gule sten i formatet 22 x 10,4 x 4 cm. Imellem stenene er en meget sandet, lys grålig mørtel, der i grøfteprofilet breder sig ud på begge sider af fundamentet. Nord for det sydlige fundament, SS1028, ses et tydeligt graveskel i undergrunden, der må udgøre byggegruben til bygningen (Fig. 11).

På grundlag af opmålingerne må fundamenterne henføres til den gule, grundmurede 5-fags bygning, der lå nordøst for den bevarede bygning ud til Smedestræde og som hørte til P. Lundstedts garveri. Bygningen hører til gruppen af huse fra hjørnet af Smedestræde til Mosedalsvej, der alle blev bygget kort tid efter branden d. 30. maj 1865.

Bygningen har en anslået bredde på 5,7 meter. Mens det nordlige fundament SS1036 flugter perfekt med nordvæggen i den nedrevne bygning, så ligger det sydlige fundament, SS1028, ca. tre meter nordligere end forventet, når der sammenlignes med kortbladet 1905-1925 (Fig. 6) og nyere fotos før 2020, hvor bygningen endnu står tilbage. Her flugter muren med - og er bygget op til - det nordøstlige hjørne af den bevarede bygning.

Figur 11. Teglstensfundament SS1028 set mod vest. Bemærk den tydelige nedgravning til byggegruben umiddelbart nord for fundamentet. Foto: Københavns Museum.

Trækar (ST1040), 1800-tallet

I den østlige side af søgegrøft ZT1000 – lige inden terrænfaldet på norddelen af matriklen - fremkom i profilet siden af et stort trækar med spændebånd af jern (Fig. 12). Karret var 210 cm i diameter og var fuldt bevaret til en dybde af 125 cm under terræn. Toppen af karret var ikke intakt, men det er uklart, hvor meget der mangler.

Karrets kraftige stave var 21,5-23 cm brede og 5 cm tykke, og de blev holdt sammen af to 5,5 cm brede jernbånd. Træbunden var 4,8 cm tyk. De nederste 80 cm af karret var fyldt op med et orange-brunt, organisk, uidentificeret materiale (Fig. 13). Herover lå kraftigt leret opfyld. Der lugtede kraftigt af diesel omkring karret, og der blev derfor ikke taget prøver eller foretaget yderligere undersøgelser.

Da karret var forsynet med spændebånd af jern, er det formentlig fremstillet i 1800-tallet, hvor jernspændebånd begyndte at afløse bånd af vidjer. Karrets dimension peger på, at det er et garvekar fra garverfirmaet 'P. Lundstedt', grundlagt i maj 1860. P. Lundstedt fremstod i øvrigt blandt de skadelidte vidner efter branden i 1865, så nogen værdier må være blevet skadede på matr. 38, 39 og 95,⁵ og han fik tilsyneladende også tilkendt en mindre erstatning i brandskade.⁶

Karret kan være konstrueret af en tøndemager i Valby til formålet. En anden mulighed er, at det er en genbrugt hestetrukken brandtønde, en såkaldt 'læggelse' (Fig. 14).

I ZT1015 fandtes under et moderne betongulv opfyldslag med større læderstykker. Resterne tolkes som affald fra garverivirksomheden.

Figur 12. Trækarret ST1040 i grøfteprofilen. I terræn er karrets overkant rensset frem, og man fornemmer karrets store dimensioner. Det øverste spændebånd er faldet af på fotoet. Foto: Københavns Museum.

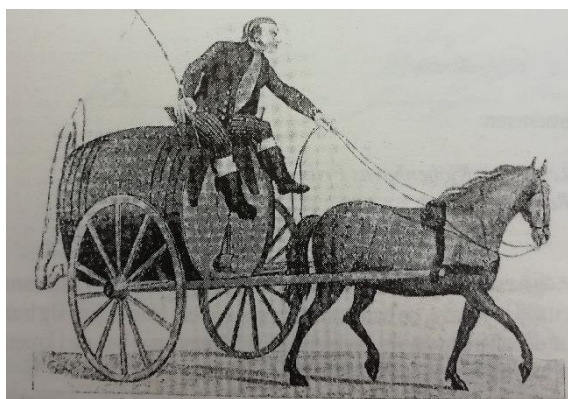
⁵ Udsholt 1992, 54.

⁶ Udsholt 1992, 79.

Figur 13. Siden af ST1040 med udtaget stav. Bemærk karrets indhold af rødbrun, organisk masse. Foto: Københavns Museum

Figur 14. En brandtønde trukket af en hest. Ca. 1800. Fra Dansk Brandværens Historie.

Affaldsgrube (SD1052), 1800-tallet

En mindre grube blev først erkendt, da det meste var gravet bort af maskinen. Årsagen var, at de trykkede og forstyrrede opfyldslag over gruben vanskeliggjorde iagttagelser i både flade og profil (Fig. 15).

Figur 15. Grube SD1052 set mod øst. Man ser tydeligt, hvordan jordlagene er deformerede i grubens nordlige del. I forgrunden ses resterne af en stump bjælke, der har ligget i bunden af gruben. Foto: Københavns Museum

I bunden af gruben lå blandt andet stykker af et bræt og en bjælke. Jorden var her organisk og mørk brun. Sammen med dyreknoget fandtes der en del genstande, som peger på, at der er tale om en grube med husholdningsaffald. Ligeledes på grund af trykket fra maskiner i forbindelse med nedrivning af bygningerne på matriklen var det ikke muligt præcist at erkende grubens oprindelige form i fladen. Den var dog fladbundet og gravet gennem de overliggende jordlag til overkanten af morænen.

Fra fyldet i gruben stammer en gruppe fund (Fig. 17), der repræsenterer almindelige genstande fra en husholdning, og som nok skal dateres til midten eller den sidste fjerdedel af 1800-tallet:

- Knivskæfte af ben. Skæftet består af to skaller, som er samlet med tre jernnitter. En lille stump af selve bladet er bevaret.
- Bund fra vinflaske i grøn glasmasse og med opstukken bund med markant pontilmærke. Flaskens diameter er 71 mm.
- Bund (opstukken del) fra vinflaske i mørk grøn glasmasse. Uden glaspest.
- Sideskår af glasskål eller vinglas i klar glasmasse. Skåret er dekoreret med indsleben dekoration i form af blomstermotiv.
- Bund af glasbeholder med lige sider i klart glas, håndblæst, ø100 mm. Pontilmærke i bunden.
- Bund fra kaffekop i musselmalet porcelæn fra Den Kong. Porcelænsfabrik. Bunden er mærket med blå skrift med to eller tre linjer og 5 B // N. Der er muligvis tale om en malersignatur '5' af 3. generation, der derfor må være fra ca. 1845 eller senere (Dorenfeldt 2003, 128).
- Bundskår fra tallerken i sen rødbrændt keramik med hvid hornbemaling.
- Sideskår i sen rødbrændt keramik med yderglasur i lys og mørk grøn blyglasur; under den lysegrønne glasur ses en hvid begitning.
- Fem skår fra dyb stengodstallerken med Blå Blomst dekoration. Tyskland?
- Randskår fra hvid, udekoreret stengodstallerken.
- Bundskår fra stengodstallerken med rødlig og sort dekoration (plantemotiv).
- To skår fra dyb stengodstallerken med dekoration i grøn, lilla og sort. Motivet er en plante med blomst og blade. Under randen på indersiden løber en sort linje. Et indpresset stempel i bunden viser at tallerkenen er fremstillet af Sewell & Bunkin (England, 1804-1878).
- Halv skål i stengods med svagt riflet yderside. På ydersiden er skålen dekoreret med rullestempeldekoration under randen, overlagt med lys grøn farve. Længere nede på skålens side ses to omløbende linjer i lys blå. Herover er trukket en klar glasur. Under bunden ses en klat af samme farve som de to omløbende linjer. Skålens diameter ved randen er 122 mm.

Figur 16. Udvalg af stengods, dansk porcelæn, glas og et knivskæfte fra affaldsgruben. Foto: Københavns Museum

Brostensbelægning (SS1060), 1800-tallet

Blot 30 cm under terræn fandtes i den østlige del af matriklen en brostensbelægning. Der er ikke tale om standardiserede brosten, men belægningen er velkonstrueret med den flade side af stenene opad. Mod syd fortsætter belægningen indtil fundamentet til den sydlige mur i den nedrevne bygning Valby Langgade 52. Belægningen skal nok knyttes til et brolagt gårdsareal bag dette hus. Fra toppen af brostensbelægningen blev der med metaldetektor fundet en Christian X 2-øre fra 1914 (Hede 1978, 16A).

Figur 17. Brolægningen SS1060 set mod vest. Foto: Københavns Museum.

Pikstensbelægning (SS1074), 1700-tallet(?)

I grøft ZT1068 længst mod øst på matriklen fandtes en formodet belægning. Belægningen er uregelmæssig og består af små sten placeret umiddelbart oven på morænen. Der er således intet sættelag eller andet kulturlag under stenene. Det blev indledningsvist overvejet, om kan kunne være tale om en stenet 'topmoræne', men stenenes nogenlunde ensartede størrelse og det faktum at der fandtes arkæologiske genstande ovenpå og mellem stenene synes at tale imod den antagelse. Muligvis udgør belægningen en fægang. Fægangen var i landsbyfællesskabets tid en vej, der førte fra landsbyen ud til græsgange som fællede, skove eller overdrev. Fægangen var normalt afgrænset af grøfter og jorddiger, som var beplantet med tjørn e.l.

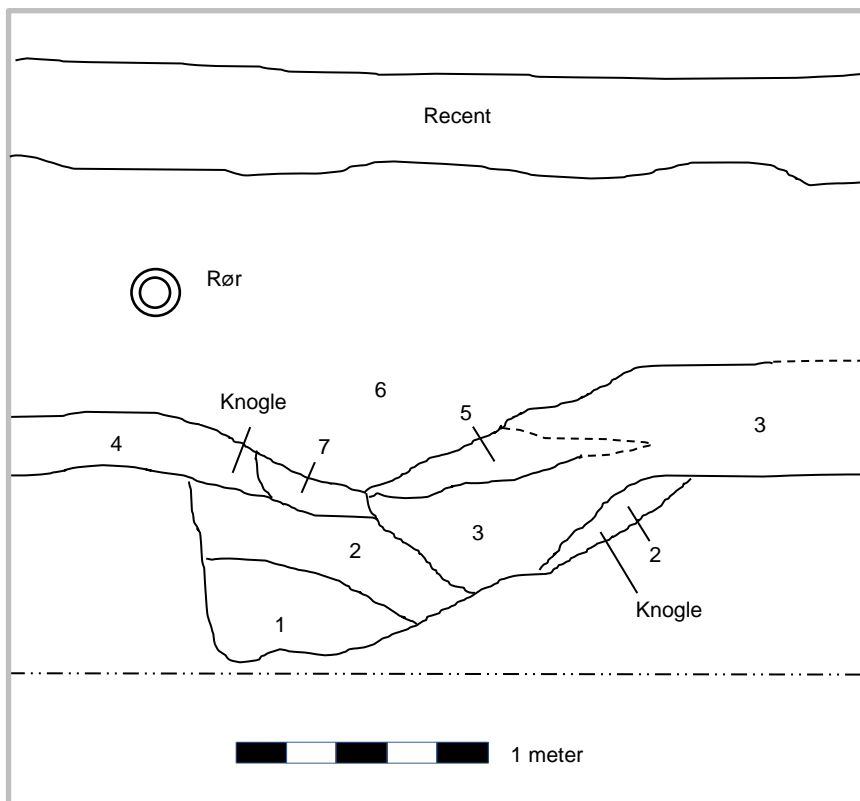
Fra toppen af belægningen er indsamlet en lille gruppe fund med en overordnet datering til (første halvdel af?) 1700-tallet. Det er vanskeligt at forklare, hvorfor der ikke sammen med disse optræder fund fra middelalder eller renaissance, men muligvis har denne del af landsbyen været benyttet langt mindre intensivt i disse perioder end det var tilfældet fra 1700-tallet og fremefter. Historisk kortmateriale synes at understøtte, at lokaliteten har befundet sig i periferien af middelalderlandsbyen (Fig. 3). Fundene fra pikstensbelægningen består af:

- 2 stk. bundskår af kraftig flaske i grøn glasmasse. På et af skårene ses et tydeligt pontilmærke. Begge skår har udpræget glaspest.
- 1 stk. kridtpibestilk, udekoreret.

- 1 stk. randskår fra kinesisk porcelænsskål med brunglaseret ('cafe au lait') yderside. På indersiden ses i bunden et blomstermotiv i blå. Tæt på indersiden af randen et bånd med skråskraveret dekoration. Datering: ca. 1700-1760.
- 1 stk. randskår fra kinesisk porcelænstallerken. Der ses et bånd på indersiden bestående af to blåmalede linjer, hvorimellem ses slyngdekoration i rustrød og guld. Datering: ca. 1700-1760.
- 2 stk. bundskår i udekoreret porcelæn. Kinesisk?
- 8 stk. skår af sent, rødbrændt og glaseret keramik, heraf to hornbemalede. Et af skårene er en stjer.
- 1 stk. sideskår af lyst/gulligt brændt keramik. Glaseret på begge sider med en tynd, klar blyglasur.

Fyldskifte (SC200003), ukendt datering

I grøft ZT1000 dokumenteredes et fyldskifte/cut i profilvæggen. Kanten af bunden af fyldskiftet blev erkendt i grøften, da den var blevet gravet. For at kunne dokumentere bunden af fyldskiftet blev grøften på dette sted gravet lidt dybere. Der kunne erkendes lagfølger, men fyldskiftets konturer var ret udviskede og eneste fund var enkelte dyreknogler. Det var derfor ikke muligt at datere fyldskiftet.

(1) Gråt sandet ler med en del sten	(5) Ler, omblandet moræne
(2) (1) blandet med (7)	(6) Sandet og leret, muldhoidig fyld
(3) Sortbrunt leret sand	(7) Som (5), men mere sandet
(4) Gråbrunt sandet ler	

Figur 18. Profiltegning af SC200003. Profilet er set mod øst. Tegning: Nikolai J.F. Pedersen, KBM.

8 Sammenfatning

Konklusionen fra forundersøgelsen er, at arealerne berørt af det kommende anlægsarbejde ikke skønnes at indeholde jorddækkede fortidsminder af en sådan betydning, at der anbefales en egentlig arkæologisk undersøgelse.

Forundersøgelsen har sandsynliggjort, at der i udstrakt grad har været foretaget afgravninger/byggemodning på arealet. Formentlig er dette sket i 1800-tallet, muligvis i kølvandet på brandene i 1865, hvor en stor del af Valby blev berørt af flammerne. Der er således på matriklen et påfaldende fravær af bygningslevn, andre strukturer og genstandsfund ældre end 1800-tallet. Vidnesbyrd om den historisk kendte småindustri og aktivitet på grunden er stadig bevarede under jordmasserne, men er ikke af en karakter, der giver anledning til yderligere undersøgelse. Den nederste del af det muldblandede opfyld (og indslaget af gytje ned mod den tidligere Valby Mose) virker intakt og kunne derfor godt have rummet spor efter den middelalderlige landsby med toftegrænser, strukturer, etc. Dog lader den nederste horisont af muldblandet jord sig ikke adskille fra det overliggende opfyld.

På trods af fraværet af fund ældre end 17-1800-tallet har det omgivende område et stort potentiale for fund af ældre arkæologiske levn. Tidligere undersøgelser af den ældste landsbykerne har påvist tykke kulturlag samt konstruktioner, der kan henføres til Valbys anlæggelse og udnyttelse. Ved fremtidige arbejder i det middelalderlige Valby vil Københavns Museum derfor som udgangspunkt anbefale en forundersøgelse (overvågning) af arbejdet.

9 Litteratur

- Christophersen, A. 1985. *København og omegn gennem 6000 år. En kortlægning af de arkæologiske interesseområder i Københavns Kommune*. Københavns Bymuseum.
- Dorenfeldt, L.G. 2003. *Kongeligt porcelæn 1775-1820*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København.
- Erslev, K. 1949. *Valby i gamle dage – og nu. Valby gennem 1000 år*. København.
- Foss, P. 2002. *Valbys historie indtil ca. 1900*. Internt notat. Københavns Museum.
- Københavns Kommune, Teknik- og Miljøforvaltningen, Byens Udvikling 2014. *Værdifulde kulturmiljøer i København som hovedstad. Valby Landsby*.
- Liebgott, N.-K. 1978. *Danske fund af møntdateret keramik*. Nationalmuseets Skrifter. Arkæologisk-historisk række, bind XVIII. København.
- Lindvald, S. 1961. *Valby, bøndernes, hønsekræmmernes og slagternes by*. København.
- Frandsen, K.-E., Aa.H. Kampp & K.A. Larsen 1983. *Valby – Nabo til Kongens København*. Skive, Tellus.
- Steen Jensen, J. et al. 1992. *Danmarks middelalderlige skattefund*. Nordiske Fortidsminder, serie B, bind 12:2. København.
- Udsholt, O. 1992. *Da den røde hane galed'. Valby-brande 1865*. Forlaget Hansen.

10 Fotoliste

Billede nr.	Motiv	Set mod	Dato / sign.
IMG_0154	Fundament af teglsten, SS1028	SV	29.11.2021 NF
IMG_0155	Fundament af teglsten, SS1028	SV	29.11.2021 NF
IMG_0158	Fundament af teglsten, SS1028	N	29.11.2021 NF
IMG_0159	Fundament af teglsten, SS1028	NV	29.11.2021 NF
IMG_0160	Fundament af teglsten, SS1028	V	29.11.2021 NF
IMG_0170	Trækar ST1040	Ø	30.11.2021 NHA
IMG_0172	Arbejdsfoto ZT1020	SV	30.11.2021 NHA
IMG_0173	Arbejdsfoto ZT1020	SV	30.11.2021 NHA
IMG_0175	Trækar ST1040	NØ	30.11.2021 NHA
IMG_0176	Affaldsgrube SD1052	Ø	30.11.2021 NHA
IMG_0178	Affaldsgrube SD1052	Ø	30.11.2021 NHA
IMG_0179	Trækar ST1040	Ø	30.11.2021 NHA
IMG_0180	Trækar ST1040	Ø	30.11.2021 NHA
IMG_0183	Brostensbelægning SS1060	N	01.12.2021 NHA
IMG_0184	Brostensbelægning SS1060	S	01.12.2021 NHA
IMG_0186	Brostensbelægning SS1060	S	01.12.2021 NHA
IMG_0188	Brostensbelægning SS1060	Ø	01.12.2021 NHA
IMG_0194	Brostensbelægning SS1060	Ø	01.12.2021 NHA
IMG_0197	Brostensbelægning SS1060	V	01.12.2021 NHA
IMG_0203	Brostensbelægning SS1060	V	01.12.2021 NHA
IMG_0205	Pikstensbelægning(?) SS1074	N	01.12.2021 NHA
IMG_0206	Pikstensbelægning(?) SS1074	V	01.12.2021 NHA
IMG_0207	Arbejdsfoto ZT1068	NV	01.12.2021 NF
IMG_0210	Arbejdsfoto ZT1068	NV	01.12.2021 NF
IMG_0211	Arbejdsfoto ZT1068	V	01.12.2021 NF
IMG_0212	Arbejdsfoto ZT1068	NØ	01.12.2021 NF
IMG_0213	Arbejdsfoto ZT1000	N	01.12.2021 NHA
IMG_0214	Arbejdsfoto ZT1000	N	01.12.2021 NHA
IMG_0215	Arbejdsfoto ZT1068	N	01.12.2021 NHA
IMG_0217	Arbejdsfoto ZT1000	S	01.12.2021 NHA

11 Anlægsliste

ID IntraSIS	Beskrivelse	Felt
SS1028	Teglstensfundament i gule sten	ZT1000
SS1036	Teglstensfundament i gule sten	ZT1000
SS1040	Trækar med metalbånd	ZT1000
SD1052	Affaldsgrube	ZT1020
SS1060	Brolægning	ZT1068
SS1068	Pikstensbrolægning(?)	ZT1068
SC200003	Nedgravning/grube	ZT1000